

Martin Kříž o Švédově stole.

Publikace in : Jahrbuch der kaiser und könig geologische Reichsanstalt, Band 2 / 1891, str. 463 – 625.

Martin Kříž : Die Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit.

Volně přeložil Josef Pokorný

(Protože jde jen o překlad některých pasáží z rozsáhlejšího díla, překlad který je zaměřen jen na jeskyni Švédův stůl, budu uvádět vždy stranu a odstavec, ze kterého je překlad vytržen z kontextu Křížovy práce.)

Z rozsáhlé Křížovy práce jsem vybral některé pasáže z práce, popisující oblast IV. – „Die Höhle Kostelík im Mokrá-Walde nebst den übrigen Groten des Hadekerthales“. (Jeskyně Kostelík v Mokerském lese spolu s ostatními jeskyněmi Hádeckého údolí), nacházejícím se na str. 564 – 625 ve 41. ročence z roku 1891. Tato Křížova práce je tématicky rozdělena na oddíly, které se vždy zabývají daným tématem postupně v jednotlivých jeskyních. Jeskyně Švédův stůl zde má své pořadové číslo 6. Vybíral jsem tedy z jednotlivých oddílů Křížovy práce jen ty odstavce, které pojednávají o jeskyni Švédův stůl, který mne právě zajímá.

***1.) První oddíl této Křížovy práce nese název „I. Topografie“. Pod popisem jeskyně Švédův stůl zde najdeme toto :**

Jeskyně Švédův stůl se nachází v západním svahu údolí Říčky, asi 150 kroků od jeskyně Netopýrky. Bližší podrobnosti hledejte ve II. oddílu.

***2.) Níže uvedená pasáž je z II. oddílu popisu IV. oblasti a nese název „Ablagerungsmassen“. (Uložené masy - usazeniny). Na stranách 579 – 581 ročenky, strana 117 - 119 Křížovy práce se nachází 6. popis II. části, nazvaný „Ve Švédově stole“:**

Toto jméno bylo té nevhledné dutině dáno snad podle obnažené, holé vodou vyprané skalní desky, asi 4 metry dlouhé a asi 4 metry široké, nalézající se na náplavě před jeskyní, která takto zůstala v paměti lidu. Hladkost vodou (?) opracované desky by mohla sloužit nadšenému odborníkovi na zalednění jako důkaz a objasnění zalednění tohoto údolí.

Tisíce let uběhlo od doby, kdy se se všech stran rostoucí rostliny blížily k této ploché desce, na zaniklých rostlinách vyrůstaly nové a tak vytvářely půdu pro dobytí tohoto území. V těchto kouscích skalnaté půdy, navzdory tomu, že vápencové skalní podloží bylo vegetaci nepřátelské se mohly rostliny zachytit v brázdách škrapů, které ve vápenci vytvářelo počasí, deště, mrazy a voda. Škrapy brázdily skálu křížem krážem a tak vznikaly záhony, které zase připravovaly dalším generacím rostlin půdu a tím nové, lepší životní prostory.

Hádecký potok (**tj. Říčka** – pozn. překladatele*) a od Ochoze přitékající Ochozský potok se stékají severně od jeskyně Kostelíku (jeskyně Pekárna) a uzavírají v ostrém úhlu ze severozápadu vystupující skalní hřeben, takže se zde vytváří něco jako skalní jazyk. A v tomto skalním jazyku, nazývaném místními obyvateli „Svatý schody“ leží dvě jeskyně. Již jmenovaná Vlčí či Netopýří jeskyně a jeskyně Švédův stůl.

Dno koryta Hádeckého potoka naproti jeskyni Švédův stůl leží v nadmořské výšce 323,920 m. K jeskyni samé, po strmém úbočí, jakoby posetém balvanů vystoupíme do výše 16,231 m. Pak tedy vrchol náplav v této jeskyni dosahoval nadmořské výšky 340, 151 m.**))

Skalní stěny zde uzavírají jakousi zátoku, a my zde vidíme, jak vody dávného potoka se zde musely ztrácet v nějakém dávném ponoru. Kolmé, tři metry vysoké stěny se k sobě přibližují na vzdálenost 3 m. Tvoří 4,5 m dlouhý, otevřený kanál, který potom přechází ve vlastní jeskynní vchod.

Po celé délce stěny, probíhající vlevo od vchodu, se táhne vodní jár, který potom v jeskyni zahýbá a kterým přitékaly dávné vody v dosti značném množství, s úlomky vápencových skal a snad i nyní nepatrné množství skalní vody přinášejí. (Tytéž tečou nyní částečně ucpanými skalními trativody). Předsevzal jsem si jeskyni vyklidit. I když toto vyklizení nebylo dosud ukončeno, má jeskyně následující podobu :

Dříve byl vchod 3 m široký, 1 m vysoký a vlastní jeskyně byla 5 m dlouhá a 5 m široká. Vpravo i vlevo byly dávné zátoky, které vytvořily ve skále výklenky, do kterých jsem se mohl dostat jen namáhavým plazením po břichu, a sice – do prava asi 4 m a vlevo asi 2 m.

A teď se podívejme, jak vypadalo postupné ukládání jeskynní výplně, zjištěné po jejím vytěžení. Severní, 12 m vysoká a 12 m dlouhá skalní stěna zabočuje dávným potočným korytem do zálivu, lemuje splavené haldy světle žluté hlíny smíšené s vápencovou drtí – to jsou ty v jeskyni vytvořené náplavy. Jeskyně je

nyní, po vytěžení náplav 6 m široká a 5,80 m dlouhá. Vpravo se nalézající, nyní zcela vyklizený zálivový výklenek má 5 m délky a 2 m šířky. Protější, vlevo se nacházející výklenek není ještě zcela vyklizen a je 8 m dlouhý a 2 m široký. Oba končí komíny, jdoucími až na povrch. Levý komín byl ucpán náplavou, ta byla odstraněna a nyní je výklenek průchodný až na povrch. Vzniklý otvor je 1 m široký, prolomením ½ m černé, humusovité hlíny se dostáváme k 2 m silnému skalnímu stropu. V tomto komíně mohly vody proudit jen v omezeném prostoru a tak můžeme lehce poznat, jak pomalu mohly být náplavy do jeskyně zanášeny. Vlevo od vchodu se táhne ke komínu poněkud vystupující, zčásti již vyklizená puklina (dosahující přes 10 m délky).

Náplavy vyplňovaly jeskyni až 50 cm pod skalní strop a měly slabý spád od vchodu proti středu dutiny a do dvou výklenků, což obnášelo 0,3 m na 9 m délky. Nahoře, na vlhké, černé humosní hlíně leží vrstva ostrohranného vápencového štěrku, který je nepravidelně rozdělen po celé ploše jeskynního prostoru. Tu jsou kameny více pohromadě, jinde jen ojedinele.

Pod tím leží 0,40 m silná, zcela černá humusovitá půda, prorostlá kořeny. Pod touto vrstvou najdeme jasně žlutou, hlinitou vrstvu, s vápencovou drtí, většími vápencovými úlomky a tu i tam ojedinele vápencové balvany.

Z předního prostoru jeskyně je náplava (usazené materiály) vcelku více jak 2 m hluboká, a byla už (námi) vykutaná. Právě tak byla náplava z obou výklenků (průměrně v síle 1,8 – 2 m materiálu) také vyklizena. Při dalších vyklízecích pracích byly v blízkosti vchodu vyzvednuty a prohledány jeskynní výplně dvou postranních výklenků, jak jsem si je vyžádal. Proti vchodu, v blízkosti levého výklenku byla vyhloubena ještě 1,6 m hluboká šachta. Naplaveniny zde sestávají ze samých vápencových drtí, a balvanů, obsahují jen málo hlíny.

U vchodu je nadmořská výška (nánosů ?)	340,151 m
Černá humózní hlína byla silná	0,400 m
A jde tedy o nadmořskou výšku	339,751 m
Náplavy byly dále vyklizeny do hloubky	1,600 m
Tedy do nadmořské výšky (dna ?)	338,151 m

Vyklizeno bylo cca 120 m³ jeskynní výplně.

Podívejme se nyní na náplavy, ležící v potočním korytě naproti jeskyně. Sestávají z omletých šedých kamenů (drob) velikosti pěsti, potom z drobných

úlomků a jen s námahou můžeme najít tu a tam vápencové úlomky. Smíšený šedý písek je ostrý, hrubě zrnitý. Také zakulacené, jako hlava velké kusy kvarcitu (křemene) můžeme v potoce najít.

Nyní ale nacházíme v jeskyni samou vápencovou drť a poté ještě nanejvýš docela vrstvu, sestávající z ostrohranného vápencového štěrku. Z toho vyplývá, že takovéto uložení náplav nemohlo být dosaženo z potočního koryta až sem, ale tyto materiály byly splaveny shora srážkovými vodami ***.

Také vidíme, v případě této jeskyně, že vody potoka nemohly v poslední geologické epoše dosáhnout hladiny vyšší než 16 m, neboť se nevyskytla ani jediná známka toho, že by voda vystoupila tak vysoko. To bychom museli v jeskyni najít důkaz takové povodně v podobě vrstvy, tvořené drobou, což se v našem případě nestalo.

Vysvětlivky překladatele k uvedené části překladu :

* Hádecký potok a Říčka jsou jedno a totéž. V 19. století místní lidé nazývali tento vodní tok, protékající Hádeckým žlebem (podle pravobřežního kopce Hádku) Hádeckým potokem. Teprve za Vývěrem měl tento vodní tok název Říčka. Někdy na přelomu šedesátých a sedmdesátých let devatenáctého století mapovali tuto krajinu rakouští vojenští kartografové, kteří zjistili, že Říčka a Hádecký potok (přes jeho ponornou část) jsou oba jedním a tím samým tokem a tak jej zakreslili do map v celé délce jako Říčku. Je zřejmé, že název Hádecký potok doznívá nejen v práci Křížově, ale i dřívějších pracích některých současných autorů, kteří pro úsek tohoto vodního toku mezi rybníkem „Pod Hádkem“ a Vývěrem používají název Hádecká Říčka.

** Kříž uvádí nadmořskou výšku původního nánosů pod stropem jeskyně v uvedené pasáži na str. v hodnotě 340,151 m. Po odečtení výšky odstraněných usazenin uvádí Kříž nadmořskou výšku 338,151 m. (Předpokládám, že jde o nadmořskou výšku tehdejšího dna jeskyně). Bratři Himmelové uvádí ve své publikaci „Jeskyně v povodí Říčky“ z r. 1967 nadmořskou výšku 334 m, výšku nad údolím 11 m. V práci „Die Erforschung der Höhle „Švédův stůl 1953 - 1955“, kterou vydal Antropos Brno v r. 1962 uvádí v profilových řezech nadmořskou výšku (čeho ?) 339 m. Geografický ústav ČSAV v publikaci „Přehled údajů o jeskyních Moravského krasu“ z r. 1984 uvádí 335 m, J. Himmel v r. 2013 uvádí nadmořskou výšku vchodu 333,8 m. JESO (Jednotná evidence speleologických objektů) uvádí taktéž výšku vchodu v nadm. výšce 333,8 m.

*** Zde musím přejít na tenký led vlastních úvah. Ty tři hvězdičky jsem přiřadil k odstavci, ve kterém Kříž píše, že tyto materiály byly do jeskyně splaveny shora.



Záběr, který vidíte na obrázku je záběr stropu jeskyně Švédův stůl v pohledu ze sedla Svatých schodů. Když se sehneme k té skalní ploše, na kterou se díváme, a shrneme mech, který ji přerůstá, překvapí nás její hladkost ! Takhle vyhladit skálu mohly jen tekoucí vody. A vpravo i vlevo jsou v jeskyni komíny, kterými byly do jeskyně splavovány kosti fosilních zvířat, které potom, v r. 1886 Martin Kříž našel.

Kromě toho :

Kolem tohoto nálezu je řada zajímavostí, které mi vrtají hlavou. Tak napřed zde nachází Martin Kříž recentní humusní vrstvu, silnou 40 cm. Pod ní je vrstva (také cca 40 cm silná), která obsahuje faunu, jaká zde žila. (Kdy ?) Dejme raději slovo Martinu Křížovi :

***3.) Třetí oddíl Křížovy práce nese název III. Thierreste. (Zvířecí zbytky). Na straně 585, v pododdílu a.), nazvaném „Hluché a kostíplné vrstvy“, ve 4. odstavci shora, označený číslem 4 – „V jeskyni nazvané Švédův stůl“ :**

Ta nevzhledná jeskyně mi dala ty nejkrásnější paleontologické nálezy. Byla to opravdu ukrytá pokladnice diluviálních zbytků zvířat. Vrstva obsahující kosti byla mocná 2 m. Pod ní byl už jen hluchý materiál, sestávající z vápencového štěrku, silný více jak 1,6 m, nacházejícím se nad skrytým vodním jícnem, rozšiřujícím vrstvy.

***4.) Ve III. Oddílu, pododdílu b.) nazvaném „Diluvialní a postdiluvialní vrstvy“ v odstavci s číslem 4.) „V jeskyni, nazvané Švédův stůl“ čteme :**

Horní, 0,40 m silná, zcela černá, na humus bohatá usazenina byla postdiluvialní. Vrstvy, které ležely pod ní byly diluviální. Ačkoliv nebyla postdiluvialní vrstva nijak narušena, nebylo možné provést přesné oddělení vrstev pro nedostatek možných zjištění.

***5.) V e III. Oddílu, pododdílu c.) nazvaném „Ve vrstvách zastoupené druhy zvířat“ na str 587 - 589 vypisuje Kříž druhy, které našel v jednotlivých jeskyních a počet jejich kostí, které byly nalezeny. Vypisuji jen to, co se týká jeskyně Švédův stůl.**

***6.) Str. 598 ročenky, VI. oddíl Křížovy práce, nazvaný „Uložení zvířecích zbytků v našich jeskyních a jejich rozdělení na preglaciální, glaciální a postglaciální“, 4. a 5. odstavec shora, označený č. 6. – „Ve Švédově stole“**

V této jeskyni nikdo přede mnou nezaryl ani rýčem. Zde bylo všechno takové, jaké příroda sama vytvořila. Horní, černou, 0,4 m silnou postdiluvialní vrstvu tvořila recentní náplava. Pod ní zůstává k prozkoumání ještě 1,6 m silná diluviální vrstva.

V této, 1,60 m silné diluviální vrstvě bylo nalezeno velké množství ostatků diluviálních zvířat. Tato zjištění znamenají, že tato malá jeskyně byla sídlištěm velkých predátorů (dravců, šelem), kteří svoji kořist trhali na kusy a požírali právě zde. Zůstaly jen kosti jejich obětí.

Mám například od *Rhinoceros tichorhinus* (**nosorožec**) 350 kostí a zubů, (včetně nádherné lopatky, mnoho *ossa longa*, stoliček, 24 *Astragali*, 15 pánví, 6 obratlů atlas atd. Fragmenty tohoto zvířete čítají přes dva tisíce kusů. Téměř

všechny tyto nosorožcovy ostatky nesou otisky zubů. Na jednotlivých exemplářích je to zvláště nápadné.

Kupodivu je ale skutečností, že jsem zde vykopal 94 kusů parožních růžic od velkých jelenů *Cervus elaphus* (**jelen obecný**) Všechny byly ukousané z parohů. To musely ty bestie odkousat mimo jeskyni a do jeskyně vnesly jen růžice k ohlodání. Celé parohy vnést nemohly, ty jsem nenalezl.

V této jeskyni jsem měl stejný dojem jako v jeskyni Kůlně, ačkoliv zde vrstvy kostí byly nižší.

Kosti velkých býložravců a velkých masožravců (šelem) jsem našel ve vrstvě 1,2 m silné, vedoucí vzhůru od základu uložených kostí, bez příměsí kostí zástupců (zvířat) doby ledové.

Nyní ale přichází k nim *Ovibos moschatus*, (**pižmoň**) *Canis lagopus*, (**lední liška**), *Lepus variabilis*, (**sněžný zajíc**), *Myodes torquatus* (**lumík obojkový**) a k nim sněžný kur. Ve dvou případech zde byly uloženy spodní čelisti *Myodes torquatus* (**lumíka obojkového**) v molárních jámách (?) *Rhinoceros tichorhinus* (**nosorožce**). Tyto glaciální zvířata ale k nám musela přijít později. V souladu s tímto poznatkem jsou níže položené vrstvy preglaciální. Stepní zvířata zde byla vzácná, vyskytující se prakticky jen ve svrchní vrstvě.